

Desatero komunikace s pacienty se zdravotním postižením

Národní rada Zdravotně postižených v současné době vydala a distribuuje do zdravotnických zařízení „Desatero komunikace s pacienty se zdravotním postižením“, které má pomoci zdravotnickým pracovníkům s bezproblémovou komunikací s lidmi se zdravotním postižením. Redakce Rezi- denční péče se domnívá, že toto Desatero může být užitečnou pomůckou i v pobytových zařízeních sociálních služeb, zejména proto, že je shrnutím zkušeností a vyjádřením přání samotných občanů se zdravotním postiže- ním. Se svolením NRZP ČR jej vydáváme jako přílohu tohoto čísla a záro- veň uveřejňujeme i úplný adresář center služeb pro zdravotně postižené, na něž se ve svých regionech můžete v případě potřeby obracet s dotazy k této i další problematice týkající se osob se zdravotním postižením.

Pacienti se všemi typy zdravotního postižení uvádějí, že jsou často vy- staveni ponižování a snižování lidské důstojnosti v případech, kdy jsou v důsledku stigmatizace postižení považováni za slaboduché a podle tohoto deklasujícího přístupu se s nimi jedná. Dokladem je realita všedního dne, kdy lékař nebo sestra hovoří s průvodcem pacienta, nikoliv s pacientem samotným. Otázky typu „a co je pánovi?“ nebo „má pán s sebou průkaz pojišťovny?“, popřípadě „ať si pán odloží“, patří do osobních zkušeností téměř každého člověka s postižením. Proto Národní rada zdravotně postižených ČR (NRZP ČR) přichází s DESATE- REM, které má pomoci zdravotnickým pracovníkům s bezproblémovou komunikací s lidmi se zdravotním postižením.

Pacienti s postižením obvykle neříkají, že mají v tomto směru nějaké problémy. Zřejmě je to tím, že se cítí v podřízeném postavení a nechťejí na sebe upoutávat pozornost nebo přivolávat nervozitu či dokonce hněv zdravotnického personálu. Může to být ale také tím, že již rezig- novali na snahu neustále a bez výsledku dávat najevo, že by komuni- kaci a kontakt potřebovali trochu jiným způsobem než se jim dostává. Nebo se jen obyčejně bojí v prostředí, ve kterém se nacházejí, říci, že něco potřebují. Evidentně existuje rozpor mezi vnímáním problému komunikace na straně zdravotnických pracovníků a lidí s postižením. Zejména mladší sestry, ale i lékaři se nestydí přiznat určitou nervozitu při kontaktu s lidmi s postižením, neboť neví přesně, jak s takovým pacientem komunikovat, cítí se nejistě.

Je nepochybné, že výše zmíněné problémy ve vzájemné komunikaci mezi pacienty se zdravotním postižením a zdravotnickým personálem existují, a že jsou závažné. Situace je o to závažnější, že demografický vývoj vede k nárůstu seniorů, z nichž část trpí významným, často kom- binovaným zdravotním postižením. Domníváme se, že jediný způsob vedoucí ke vzájemnému lepšímu pochopení musí vést přes cílená a systémová opatření. Tato opatření lze rozdělit do několika kroků:

- 1) Osvětová, propagační a mediální aktivita zaměřená na zdravotnic- ké pracovníky ve všech zdravotnických zařízeních formou tiskoviny vysvětlující základní zásady komunikace s jednotlivými skupinami osob se zdravotním postižením - připraví NRZP ČR ve spolupráci s Ministerstvem zdravotnictví ČR (MZ ČR).
- 2) Odborné vzdělávání zdravotnických pracovníků v této oblasti, a to na úrovni středního, vysokoškolského i specializačního vzdělávání – účast Rehabilitační klinika 1. LF UK Praha, NRZP ČR, MZ ČR a Česká geriatrická a gerontologická společnost.
- 3) Cílené působení na pacienty se zdravotním postižením (například v rámci celoživotního vzdělávání), aby se naučili prosazovat svá práva na informace, jejichž součástí a předpokladem je schop- nost komunikovat – zajistí NRZP ČR ve spolupráci s organizacemi zdravotně postižených a Rehabilitační klinikou 1. LF UK Praha a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT ČR).
- 4) Vydání metodického pokynu určeného zdravotnickým zařízením, který stanoví zásady komunikace zdravotnického personálu s ob- čany s různými druhy zdravotního postižení – MZ ČR ve spolupráci s organizacemi zdravotně postižených.
- 5) Úprava zákona o zdravotní péči, zákona o vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví a dalších, ve kterých se promítne povinnost zvlášt- ního přístupu k pacientům se zdravotním postižením.

Desatero komunikace s pacienty se sluchovým postižením

1. **Komunikace „přes papír“ s neslyšícími je většinou neúčinná.** Lidé, kteří se narodili jako neslyšící nebo ztratili sluch v raném věku, nemají dostatečnou slovní zásobu, takže psaný projev pro ně neznamená úlevu.
2. **S neslyšícím je třeba mluvit přirozeně, pomaleji, čelem a s „prázdnými ústy“.** Při mluvení by jednající osoba neměla jíst, pít, kouřit, žvýkat, podpírat si bradu či dávat si ruce před ústa. Je vhodné udržovat pomalejší rytmus řeči a nezvyšovat hlas.
3. **Pro komunikaci s neslyšícím je dobré využívat výrazy obličeje a gesta rukou.** Přijímání zpráv je pro neslyšícího stejně důležité jako jejich předávání.
4. **Odezírání pro neslyšící nepředstavuje úlevu.** Je zjištěno, že odezírání je pro neslyšící zřetelné pouze z 30 – 40 %.
5. **Pokud jednající osoba neslyšícímu nerozumí, je vhodné požádat neslyšícího, aby zpomalil nebo větu zopakoval.**
6. **Zná-li jednající osoba s neslyšícím základy znakového jazyka či prstové abecedy, měla by je používat.**
7. **Při konverzaci ve skupině je třeba říci neslyšícímu téma rozhovoru tak, aby se necítil vyčleněn.**
8. **Kontakt s neslyšícím je zapotřebí udržovat přímým pohledem z očí do očí.**
9. **Při komunikaci s neslyšícím je žádoucí vypnout všechny rušivé zvuky** (mobil, rádio, televize apod.).
10. **Pokud chceme získat zpětnou vazbu a ujištění, že neslyšící našemu sdělení skutečně porozuměl,** není dobré ptát se, zda porozuměl, ale položit otázku, „co jste mi rozuměl?“.

Desatero komunikace s pacienty se zrakovým postižením

1. **Při kontaktu s pacientem je nutné s ním jednat tak, aby se necítil poníženo.** Není možné spoléhat na nějaký jiný, zvláště rozvinutý způsob vnímání zrakově postiženého, například dobrý hmat či sluch.
2. **S nevidomým je nutno jednat přirozeně a přímo, nikoliv přes jeho průvodce.** Ten nevidomého pouze doprovází. Věty typu: „Paní, chce si pán sednout?“, jsou nevhodné.
3. **Osoba jednající s nevidomým zdraví jako první.** Pozdrav s vlastním představením je důležité spojit s oslovením typu: „Dobrý den pane Nováku, jsem pan Novotný“, aby nevidomý věděl, že pozdrav patří jemu. Při odchodu z místnosti je vhodné nevidomého upozornit na to, že dotyčná osoba opouští místnost.
4. **Podání ruky na pozdrav nahrazuje nevidomému vizuální kontakt.** Při setkání stačí nevidomému oznámit „podávám Vám ruku“. Při rozhovoru je velmi důležitý oční kontakt s nevidomým. Není tedy vhodné odvracet při rozhovoru tvář, protože to nevidomí obvykle poznají.
5. **Při vyšetření je nezbytné pacientům vysvětlit, co se bude dít,** při instrumentálním vyšetření je třeba stručně popsat jak použité přístroje, tak vlastní činnost. Pro nevidomého pacienta jsou informace typu „teď to píchne, teď to bude tlačit, teď vás to bude trochu pálit“ nezbytné.
6. **Dveře do místností by měly zůstat zavřené.**
7. **Věci nevidomého by měly zůstat na svém místě.** S věcmi nevidomého je dobré nemanipulovat bez jeho vědomí.
8. **Při komunikaci s nevidomým lze bez obav použít slova: vidět, kouknout se, mrknout, prohlédnout si.** Tato slova používají nevidomí k vyjádření způsobu vnímání: cítit, hmatat, dotýkat se.
9. **Nevidomý člověk s vodícím psem má přístup do zdravotnických zařízení. Na vodícího psa není vhodné mlaskat, hvízdát, hladit ho, krmít ho** nebo na něj mluvit bez vědomí majitele.
10. **Při jednání by měl být nevidomý objednan na určitou hodinu.** Tu je vhodné dodržet, aby se předešlo jeho nervozitě v neznámém prostředí. Je vstřícné nevidomému pacientovi v čekárně sdělit, že o něm víme.

Desatero komunikace při doprovodu pacientů se zrakovým postižením

1. **Zdravotnický pracovník se s nevidomým vždy předem stručně dohodne o způsobu doprovázení.** Obvyklý způsob spočívá v tom, že průvodce nabídne nevidomému rámě a ten se ho při chůzi lehce za loket přidržuje. Průvodce jde vpředu, nikdy nevidomého nepostrkuje, nepopotáhuje ani jinak se s ním nesnaží manipulovat.
2. **Při vstupu do místnosti (např. ordinace) průvodce dveře otevírá a nevidomý dveře zavírá.** Proto je výhodné, aby doprovázený byl na straně závěsů (pantů) dveří; není-li tomu tak, před dveřmi si vymění místa tak, že nevidomý za průvodcem přejde na druhou stranu. Průvodce nevidomého neprotlačuje dveřmi ani je neobchází.
3. **Před vstupem na schodiště průvodce zpomalí nebo úplně zastaví** a upozorní nevidomého na směr schodiště: „schody nahoru“ apod. Dále mu řekne o prvním a posledním schodu každého schodišťového ramene.
4. **O nástupu do auta (sanitky) se průvodce a doprovázený předem stručně dohodnou.** Praktické je, aby průvodce položil ruku nevidomého na horní hranu otevřených dveří automobilu, případně upozornil na výši schůdků. Vlastní nástup pak nechá na nevidomé. Je rovněž vhodné předem se dohodnout, kdo zavře.
5. **Při procházení úzkým průchodem jde průvodce vždy první.** Průvodce naznačí pohybem paže, za niž se nevidomý drží, aby se zařadil za něj a šel za ním v zákrytu.
6. **Chce-li si nevidomý sednout, položí průvodce ruku nevidomého na opěradlo.** Nevidomému stačí sdělit: „zde je židle, toto je opěradlo“ a on sám si zjistí její polohu a posadí se.
7. **Průvodce nevidomému stručně popíše místnost, kde se budou zdržovat.** To platí i o toaletě. Zde by měl průvodce nevidomému sdělit, o jaký druh toalety se jedná. Zkontroluje čistotu a řekne mu, kde je papír, splachovací zařízení apod.
8. **Při delším pobytu musí být pacient seznámen s orientační situací místnosti,** aby byl následně samostatný - jak vypadá pokoj, kde se nachází jeho lůžko a noční stolek, kde je umývadlo, jak najde WC a umývárnu, kde se nachází ambulance, „sesterna“, jak se obsluhuje zařízení na přivolání zdravotní sestry v případě nouze.
9. **Průvodce upozorní nevidomého na netradiční zábranu na chodníku.** Při pohybu venku pomůže nevidomému včasné a nedramatické slovní upozornění na výkop, lešení, stavební zábor nebo neobvykle zaparkované auto.
10. **Průvodce své průvodcovství nevidomému nabízí, nikoli vnucuje.**

IV.

Desatero komunikace s pacienty s pohybovým postižením

1. **Zdravotnický pracovník komunikuje při zjišťování anamnézy zásadně s pacientem s pohybovým postižením** a nikoliv s jeho případným doprovodem.
2. **Při nezbytné manipulaci s pacientem** (uložení na lůžko aj.) **mu vysvětlíme, co konkrétně potřebujeme**, a požádáme jej, aby nám říkal, jak máme postupovat. Většina pacientů přesně popíše způsob manipulace.
3. **Dbáme, aby pacient s pohybovým postižením měl ve svém dosahu nezbytné kompenzační pomůcky.** Tím zvyšujeme jeho jistotu a pocit soběstačnosti.
4. **Pokud potřebujeme vykonat zdravotnický úkon** (odběr krve, aplikace injekce apod.), požádáme pacienta, aby si sám – pokud je to možné – zvolil místo vpichu či jiného zákroku. Pacient obvykle ví, které místo je nevhodnější.
5. **Zásadně dbáme na to, aby pacientovi s pohybovým postižením byly sanitním vozem současně dopravovány i nezbytné kompenzační pomůcky.** Zajistíme, aby „vozičkář“ měl ve zdravotnickém zařízení k dispozici svůj vozík.
6. **Při delším pobytu ve zdravotnickém zařízení zjistíme, které bariéry v pokoji a jeho okolí brání relativně samostatnému pohybu pacienta** a snažíme se je odstranit.
7. **Maximálně se snažíme, aby pacient nebyl trvale upoután na lůžko**, pokud to není nutné.
8. **Jen v nejkrajnějším případě používáme takové pomůcky jako je permanentní močový katetr apod.** Je to velmi ponižující pro všechny pacienty.
9. **Při podávání stravy se vždy informujeme, zda pacient je schopen se najíst, nakrájet si jídlo apod.**
10. **Zvláště při delších vyšetřeních dbáme na časový prostor na použití WC.**

V.

Desatero komunikace se seniory (geriatrickými pacienty) se zdravotním postižením

1. **Respektujeme identitu pacienta a důsledně jej oslovujeme jménem nebo odpovídajícím titulem.** Nevyžádaná familiární oslovení „babi“, „dědo“ jsou ponižující.
2. **Důsledně se vyhýbáme zdětinšování starého člověka.** Ani s nemocnými se syndromem demence nehovoříme jako s dětmi (formou, ani obsahem).
3. **Při komunikaci s pacienty a při jejich ošetřování cílevědomě chráníme jeho důstojnost;** snažíme se vyloučit podceňování a nepodložené přisuzování závažných funkčních deficiitů (např. v kognitivní oblasti).
4. **Respektujeme princip zpomalení a chráníme seniory před časovým stresem;** počítáme se zpomalením psychomotorického tempa a se zhoršenou pohyblivostí.
5. **Složitější nebo zvláště důležité informace (termíny vyšetření, přípravu na ně, způsob užívání léků) několikrát zopakujeme či raději ještě napíšeme na papír.**
6. **Aktivně a taktně ověříme možné komunikační bariéry (porucha sluchu, zraku apod.) a tomu přizpůsobíme komunikaci.**
7. **K usnadnění komunikace se zdržujeme v zorném poli pacienta, mluvíme srozumitelně a udržujeme oční kontakt.** Při pochybnostech ověřujeme správné využití kompenzačních pomůcek.
8. **Bez ověření nedoslýchavosti nezsilujeme hlas;** porozumění řeči se ve stáří zhoršuje v hlučném prostředí, proto „nepřekřikujeme“ jiný hovor, rozhlas, televizi, ale snažíme se hluk odstranit.
9. **Dopomoc při pohybu, odkládání oděvu či při uléhání na lůžko vždy nabízíme (úměrně zdravotnímu postižení pacienta) ale nevnučujeme;** umožníme používání opěrných pomůcek (hole, chodítka).
10. **Při ústavním ošetřování by komunikace i ošetřovatelská aktivita měla cílevědomě směřovat k podpoře a k udržení (obnově) soběstačnosti seniora nikoli předčasně předpokládat její ztrátu a vést k imobilizaci.**

VI.

Desatero komunikace s pacienty se syndromem demence

1. **Při komunikaci omezujeme rušivé a rozptylující vlivy prostředí** (např. rozhlasové vysílání), ujistíme se, že pacient dobře slyší, že má správně nastaveny kompenzační pomůcky (naslouchadla) a že netrpí komunikační poruchou ve smyslu afázie.
2. **Pacienta povzbuzujeme vlídným zájmem, usilujeme o klidné chování a pozitivní výraz,** omezujeme prudké pohyby a přecházení, zůstáváme v zorném poli pacienta.
3. **Mluvíme srozumitelně, pomalu a v krátkých větách.**
4. **V hovoru se vyhýbáme odborným výrazům, žargonu, ale i frázím či ironicky míněným protimluvům.** Používáme výrazy pacientovi známé a přiměřené.
5. **Používáme přímá pojmenování, vyhýbáme se zájmenům a pokud lze, tak na předměty, osoby, části těla, o nichž hovoříme, ukazujeme.** Pokud pacient něco správně nepochopil, použijeme pokud možno jinou formulaci a neopakujeme stejná slova.
6. **Aktivně navazujeme a udržujeme oční kontakt a průběžně ověřujeme, zda pacient našim informacím správně porozuměl,** důležité údaje píšeme navíc na papír. Pro získání pozornosti, případně pro zklidnění, používáme dotek.
7. **Využíváme neverbální komunikaci, mimiku, dotek a tyto projevy sledujeme a umožňujeme i u pacienta;** jsme vnímaví k projevům úzkosti, strachu, deprese, bolesti.
8. **Dáme zřetelně najevo, zda odcházíme jen na chvíli** nebo zda konzultace skončila.
9. **Pacienta nepodceňujeme, komunikaci neomezujeme, ale přizpůsobujeme jeho schopnostem.** Pacienty informujeme o povaze a důvodu vyšetření či léčebného výkonu, během vyšetření s nimi komunikujeme, uklidňujeme je, postup komentujeme.
10. **Aktivně chráníme důstojnost lidí trpících syndromem demence,** bráníme jejich ponižování, posilujeme jejich autonomii a možnost rozhodovat o sobě.

ADRESÁŘ CENTER SLUŽEB PRO ZDRAVOTNĚ POSTIŽENÉ

1) Kraj - Hlavní město Praha se sídlem:			
160 00	Praha 6	Wuchterlova 11	233 324 406 233324406
PSC	MÍSTO	ULICE	FAX
110 00	Praha 1	Rybná 24 (Pha 1,7)	224828431
120 00	Praha 2	Balbinova 6 (Pha 2,3)	224253877
148 00	Praha 4	Jarníkova 1895 (Pha 4,11,12)	271911670
150 00	Praha 5	Zborovská 46 (Pha 5,13)	257315430
160 00	Praha 6	Wuchterlova 11	224323433
190 00	Praha 9	Lovosická 40/440 (Pha 8,9,14)	284810936
101 00	Praha 10	Moskevská 61 (Pha 10,15)	272741825
2) Středočeský kraj se sídlem:			
190 00	Praha 9	U Skládky 4	284 818 767 284818787
PSC	MÍSTO	ULICE	FAX
256 01	Benešov u Prahy	Vlašimská 1922	317723506
266 01	Beroun	Havlíčkova 8	311625025
272 02	Kladno	Hřebečská 2680	312682244
280 02	Kolín	Sluneční 76	321723933
284 01	Kutná Hora	Sedlečská 670	327514779
276 01	Mělník	Kosmonautů 3017	315624406
293 01	Mladá Boleslav	Na Radouči 1081	326324021
288 02	Nymburk	Boleslavská třída 467	325513331
190 00	Praha 9	U Skládky 4 (Pha VZ)	284818767
261 01	Příbram	T. G. Masaryka 100	318624834
3) Jihočeský kraj se sídlem:			
370 01	České Budějovice	Staroměstská 2608	386 353 940
PSC	MÍSTO	ULICE	FAX
370 01	Čes. Budějovice	Staroměstská 2608	386535940
381 01	Čes. Krumlov	Kaplická 586	380711764
377 01	Jindřich. Hradec	Jandersonova 147/II	384361723
397 01	Písek	Palackého sady 166	382212343
383 01	Prácheň	Kasárská 164	388316009
386 01	Strakonice	Štábarův 213	383321931
390 03	Tábor	tř. ČSA 2289	381254240
4) Plzeňský kraj se sídlem:			
326 00	Plzeň	Koterovská 134	377 440 854
PSC	MÍSTO	ULICE	FAX
344 01	Domazlice	Msgr. Štaška 265	379724387
326 00	Plzeň-jih	Koterovská 134	377440943
326 00	Plzeň-město	Koterovská 134	377440854
337 01	Rokycany	Masarykovo nám.215/I	371723759
347 07	Tachov	Bělojarská 1451	374722189
339 01	Klatovy	Vítěžská 9	376323527
5) Karlovarský kraj se sídlem:			
360 05	Karlovy Vary	Sokolovská 54	353 234 666
PSC	MÍSTO	ULICE	FAX
350 01	Čebok	Kamená 40	354433024
360 09	Karlovy Vary	Vítěžná 56	353234666
356 01	Sokolov	Rokycanova 17/56	352628788
6) Ústecký kraj se sídlem:			
412 55	Ústí nad Labem	Štefánikova 25	475 201 019
PSC	MÍSTO	ULICE	FAX
405 01	Dečín	28. října 29	412510107
430 12	Chomutov	Kochova 1185	474624028
412 01	Litoměřice	Teplická 167/1	416737751
440 01	Louny	Palackého 2502	415652902
434 01	Most	J. Kubelka 1542	476708913
415 01	Teplá	Rovná 277	417533726
400 01	Ústí nad Labem	Štefánikova 25	475211836

Kancelář NRZP ČR – NÁRODNÍ RADA ZDRAVOTNĚ POSTIŽENÝCH ČR, Partyzánská 7, 170 00 Praha 7 - Holešovice, tel.: 266 753 424, nrzp@nrzp.cz, www.nrzp.cz

7) Liberecký kraj se sídlem:			
470 01	Česká Lípa	Konopeova 812	487 853 481
PSC	MÍSTO	ULICE	FAX
470 01	Česká Lípa	Konopeova 812	487853481
466 01	Jablonec n. Nisou	Skřivárců 12	483711337
460 01	Liberec	Zahrádní 415/10	485104044
513 01	Semily	Archivní 570	481653454
8) Královéhradecký kraj se sídlem:			
500 02	Hradec Králové	Fr. Šrámka 1647	495538867
PSC	MÍSTO	ULICE	FAX
500 02	Hradec Králové	Fr. Šrámka 1647	495538867
506 01	Jičín	Železničská 1057	493532182
547 28	Náchod	Palachova 1303	491426027
516 01	Rychnov n. Kněž.	Palackého 694	4943535494
541 01	Trutnov	Horská 5/1	499813032
9) Pardubický kraj se sídlem:			
530 02	Pardubice	nábř. Závodů míru 1961	466335630
PSC	MÍSTO	ULICE	FAX
537 01	Chrudim	Roosewelta 594	469620320
530 02	Pardubice	nábř. Závodů míru 1961	466335630
562 01	Ústí nad Orlicí	Čsl. Armády 1181	465523524
10) Kraj Vysočina se sídlem:			
674 01	Třebíč	Komenského nám. 12	568841034
PSC	MÍSTO	ULICE	FAX
580 01	Havlíčkův Brod	Dobrovského 2915	569427614
586 47	Jihlava	Vrchlického 57	567303685
393 01	Pelhřimov	Prážská 1655	565324806
674 01	Třebíč	Komenského n. 12	568841034
591 01	Žďár n. Sázavou	Komenského 1	566625703
11) Jihomoravský kraj se sídlem:			
612 00	Brno	Palackého tř. 11	541242314
PSC	MÍSTO	ULICE	FAX
678 01	Blansko	nám. Republiky 1	516485585
602 00	Brno-město	Palackého tř. 11	541242314
602 00	Brno-venkov	Palackého tř. 11	549250532
690 02	Břeclav	Stromůvdi 5	519373079
695 01	Hodonín	Palackého 14	518352544
669 02	Znojmo	Zámečnická 10	515224924
12) Olomoucký kraj se sídlem:			
750 00	Přerov	nám. Svobody 4	581206925
PSC	MÍSTO	ULICE	FAX
790 01	Jeseník	Tovární 234	584412216
772 00	Olomouc	8. května 5	585223970
796 01	Prostějov	Kostecká 4165/17	582345712
750 00	Přerov	Nám. Svobody 4	581206925
787 01	Šumperk	Kozínova 13	583212019
13) Moravskoslezský kraj se sídlem:			
747 06	Nový Jičín	Sokolovská 9	556709403
PSC	MÍSTO	ULICE	FAX
738 01	Bruntál	Dukelská 2 PS 17/C	554718068
738 01	Frydek-Místek	Kolářkova 653	558431889
747 01	Nový Jičín	Sokolovská 9	556709403
747 06	Opava	Liptovská 21	553734109
702 00	Ostrava	Běblava 3	596115318
14) Zlínský kraj se sídlem:			
755 01	Vsetín	Rokytnice 153	571415074
PSC	MÍSTO	ULICE	FAX
767 01	Kroměříž	Náměstí Míru 1551	573336306
686 01	Uherské Hradiště	Palackého n. 293	572553417
755 01	Vsetín	Rokytnice 153	571415074
760 01	Zlín	Štefánikova 167	576011498